

До спеціалізованої вченої ради Д. 27.855.03
Університет державної фіскальної служби України
за адресою: 08205, Київська область, м. Ірпінь,
вул. Університетська, 31

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента, заслуженого юриста України Корнякової Тетяни Всеволодівни на дисертацію Михайлика Олександра Григоровича «Насильство в установах виконання покарань: кримінально-правова та кримінологічна характеристика» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дослідження відповідає спеціальності наукового пошуку. Вона виконана дисертантом у дослідницькому напрямі кримінально правової та кримінологічної науки, що принципово обумовлює досягнення наукових результатів та є міцною платформою для нових наукових розробок взагалі та теорії кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології, зокрема.

Вивчення рукопису дисертації та автореферату Михайлика Олександра Григоровича «Насильство в установах виконання покарань: кримінально-правова та кримінологічна характеристика», дає підстави зробити висновок, що рецензоване дослідження виконане за актуальною тематикою, здійснено глибокий кримінально-правовий та кримінологічний аналіз з обраної теми, зроблено достовірні висновки, сформульовано цінні в теоретичному та практичному плані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства з питань запобігання насильство в установах виконання покарань.

Факти вчинення засудженими насильства під час відбування покарання які набули розповсюдженого характеру свідчать в першу чергу про наявність серйозних проблем та недосконалості в діяльності установ виконання покарань (далі – УВП) Міністерства юстиції України, що ставить під сумнів

реальність втілення мети кримінального та кримінально-виконавчого законодавства: захист інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення й ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так й іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.

Ступінь обґрунтованості висновків, пропозицій та рекомендацій, сформульованих в дисертації, та їх достовірність. Вивчення дисертації Михайлика О.Г. «Насильство в установах виконання покарань: кримінально-правова та кримінологічна характеристика» у цілому показує, що докторант керується, враховує та виконує встановлені вимоги та рекомендації, які пред'являються до виконання докторських дисертаційних досліджень, дотримується методів та прийомів дослідження, пов'язує основні положення роботи з напрацьованими теоретичними та емпіричним матеріалом, поглибленим аналізом практики запобігання насильства в установах виконання покарань, пропозиції зроблені ним на належному науковому рівні.

Заслуговує окремої підтримки достовірність і новизна дослідження, наукова обґрунтованість отриманих результатів і сформованих на їх основі висновків, які підтверджуються фактичними даними, отриманими шляхом аналізу, вибіркового вивчення законодавчих та відомчих нормативно-правових актів, наукової літератури та інших матеріалів з питань запобігання насильства в установах виконання покарань. За результатами дослідження сформульовано низку нових за змістом висновків, узагальнень і пропозицій, зокрема: *вперше*:

– завдяки теоретичним напрацюванням та отриманим в результаті дослідження даним, сформульовано авторське визначення насильства в установах виконання покарань – це кримінально карана форма фізичного та психологічного впливу на життя, здоров'я особи, статеву свободу й недоторканість в умовах закритого середовища під впливом комплексу факторів місць позбавлення волі;

– на рівні наукового пошуку розкрито соціально-правову обумовленість насильницьких злочинів, через призму історичних, загальносоціальних, соціально-економічних, медичних, міжнародно-правових, кримінально-правових та кримінологічних факторів, що відрізняється від попередніх вітчизняних розробок у цій сфері;

– введено до наукового обігу три категорії насильства в установах виконання покарань: насильство до засуджених з боку засуджених; насильство до персоналу з боку засуджених; насильство персоналу до засуджених;

– виокремлено дві форми насильства в установах виконання покарань: відкрита, та прихована (латентна), що дозволило ґрунтовно розкрити їх основні ознаки та довести їх вплив на оперативну обстановку в цих установах та рівень пенітенціарного насильства;

– доведено, що катування як специфічна форма насильства в установах виконання покарань є в більшості випадків латентною, оскільки адміністрація цих установ, враховуючи корпоративні інтереси, дуже часто відомості про факти катування приховує. Водночас окремі факти латентного катування стають відомими за результатами моніторингових візитів в межах Національного превентивного механізму;

– створена модель класифікації психічного насильства як складової насильницьких злочинів в установі виконання покарань;

– розроблено пропозиції удосконалення кримінальної відповідальності за насильство в установах виконання покарань та методичні рекомендації щодо запобігання насильству в установах виконання покарань залежно від рівня безпеки кримінально-виконавчої установи (с. 29–30 дисертації та с. 9 автореферату).

Варто також звернути увагу і на апробацію результатів дослідження Михайлика О.Г. який основні положення роботи оприлюднив на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних заходах протягом п'яти років, що свідчить про послідовність, аргументованість викладення автором матеріалу

дослідження (с. 34–37 автореферату).

У вступі автором чітко обґрунтовано вибір теми дисертаційної роботи, визначено мету й завдання дисертаційного дослідження, його об'єкт та предмет, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, зазначено про їх апробацію, а також вказано структуру й обсяг дисертації (с. 22–33 дисертації).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, логічно об'єднаних у 16 підрозділах, висновків, списку використаних джерел (511 найменувань на 50 сторінках) та 8 додатків на 16 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 487 сторінки, з них основний обсяг тексту – 403 сторінок.

Розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження насильства в установах виконання покарань України» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Стан розроблення проблеми дослідження насильства в установах виконання покарань» (с. 33–50 дисертації) наголошено, що насильство в УВП являє собою складну кримінально-правову та кримінологічну проблему не тільки для адміністрації зазначених установ, а і для усього суспільства. Насильство, що вчиняється в зазначених місцях несвободи Міністерства юстиції України відносно засуджених, ув'язнених і персоналу, свідчить про наявність серйозних недоліків і суперечностей у діяльності ДКВС України. Зазначено, що насильство в УВП має підвищену суспільну небезпеку, оскільки його вчинення здійснюється під час виконання покарання, в умовах ізоляції засуджених, посиленого контролю і нагляду за ними. У роботі автором вірно встановлено, що адміністрація УВП постійно стикається з двома основними проблемами: зростанням насильства у його різних проявах та необхідністю зниження його рівня шляхом науково обґрунтованого і практично виваженого запобігання. З огляду на такий підхід насильство в УВП розглянуто в контексті кримінального та кримінально-виконавчого, права, кримінології, психології та соціології, оскільки

забезпечення безпеки засуджених і персоналу є обов'язком адміністрації УВП.

У підрозділі 1.2. «Методологія дослідження насильства в установах виконання покарань»(с. 51–65 дисертації) доведено, що із методологічних позицій дана проблема має розглядатися як система логічно узгоджених, послідовних, ієрархічно упорядкованих питань, де одні передують іншим і визначають їх зміст. Вірно визначено методологію дослідження насильства в УВП як систему наукового пізнання шляхом застосування загальнонаукових та спеціально-наукових методів, що забезпечили об'єктивний аналіз досліджуваного предмета з метою розроблення комплексу напрямів запобігання цьому суспільно небезпечному явищу, зокрема з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду. Наведені в роботі теоретико-методологічні засади дослідження насильства в УВП визначили засадничі (базові) положення та забезпечили відповідну архітектуру й структурно-логічну схему наукового пошуку.

У підрозділі 1.3. «Поняття та зміст насильства в установах виконання покарань дисертантом»(с. 65–89 дисертації) варто підтримати позицію автора, що невизначеність поняття «насильство в УВП» унеможлиблює пізнання його сутності, розкриття змісту, встановлення істотних форм і способів вияву, закономірностей детермінації, що в цілому негативно впливає на стан, рівень і тенденції вчинення злочинів в УВП. Це свідчить про складність дослідженої проблеми, її неоднозначне сприйняття кримінально-правовою, кримінологічною та кримінально-виконавчою наукою, гостру необхідність теоретичного і практичного аналізу й емпіричного вивчення з метою надання адміністрації УВП Міністерства юстиції України відповідних методичних рекомендацій щодо запобігання насильству в УВП. Вірно сформульовано авторське визначення насильства в установах виконання покарань.

У підрозділі 1.4. «Експериментальна методика дослідження насильства в установах виконання покарань» (с. 89–105

дисертації) зазначено, що проведена експериментальна методика дослідження насильства в УВП показала певні позитивні зміни – зменшення кількості зареєстрованих злочинів із застосуванням насильства, однак стверджувати про це впевнено не можна через зростання індексу латентності насильства в установах виконання покарань. Водночас зазначено, що злочини, вчинені в УВП із застосуванням насильства, мають певну специфіку, яка пояснюється особливістю формальних і неформальних стосунків між засудженими та засудженими і персоналом місць несвободи Міністерства юстиції України. Вірно виокремлено складові експериментальної методика дослідження насильства в УВП.

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика насильства в установах виконання покарань України» складається із п'яти підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Соціально-правова обумовленість кримінальної відповідальності за насильство в установах виконання покарань» (с. 109–124 дисертації) встановлено, що насильства в установах виконання покарань може виявлятися у двох формах: відкрите насильство (насильство, яке вчиняється засудженими або працівником установи і про яке знає адміністрація виправної колонії), приховане насильство (латентне насильство). У роботі розкрито соціально-правову обумовленість кримінальної відповідальності за насильство в установах виконання покарань через призму історичних, загальносоціальних, соціально-економічних, медичних, міжнародно-правових, кримінально-правових та кримінологічних факторів, аналіз яких, на думку автора, є достатнім для констатації соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за насильницькі злочини в установі виконання покарань. Доведено, що найбільшу небезпеку насильство в установах виконання покарань становить при вчиненні засудженими нападу на адміністрацію установи виконання покарань з метою усунення перешкод для здійснення задуму і заволодіння зброєю, яку вони використовують для вчинення збройного опору при подальшому їх затриманні, особливо під час

втечі, а також для вчинення нових злочинів, зокрема особливо тяжких злочинів.

У підрозділі 2.2.1 «Об'єкт вчинення насильницьких злочинів в установах виконання покарань» (с. 124–144 дисертації) автор дисертаційної роботи вірно зазначає, що об'єкт насильницького злочину в установах виконання покарань у всіх випадках характеризується спрямованістю на заподіяння шкоди як мінімум двом групам суспільних відносин: у сфері особистої безпеки людини; що забезпечують нормальне функціонування установи виконання покарань та здійснення правосуддя. Відзначено, що основними елементами суспільних відносин, вплив на які може їх порушити, є: 1) суб'єкти (носії) суспільних відносин; 2) предмет (об'єкт) щодо якого існують суспільні відносини; 3) соціальний зв'язок як зміст суспільних відносин як соціально значуща діяльність суб'єкта. Об'єктом насильницьких злочинів в установі виконання покарань виступають суспільні відносини, що забезпечують життя, здоров'я і тілесну недоторканність особи.

У підрозділі 2.2.2 «Об'єктивна сторона вчинення насильницьких злочинів в установах виконання покарань» (с. 144–171 дисертації) вірно встановлено, що специфіка насильницьких пенітенціарних злочинів передбачає наявність таких обов'язкових ознак об'єктивної сторони як: діяння; характер суспільно небезпечних наслідків і ступінь їх тяжкості; причинний зв'язок; місце вчинення злочину. У деяких випадках кримінально-кваліфікаційного значення набуває така ознака, як знаряддя злочину (застосування зброї або предметів, які можуть використовуватись як зброя). Аргументовано, що суспільно небезпечне діяння за специфікою злочинного посягання виявляється винятково у формі дії.

У підрозділі 2.3.1 «Суб'єкт вчинення насильницьких злочинів в установах виконання покарань» (с. 171–184 дисертації) варто підтримати автора, що кваліфікація насильницьких злочинів в установах виконання покарань, за суб'єктом повинна здійснюватися з урахуванням як його загальних (вік, осудність), так і спеціальних (спеціальні повноваження,

правовий статус) ознак. Встановлення віку і осудності суб'єкта насильницького злочину, вчиненого в установах виконання покарань здійснюється за загальними правилами, при цьому автором запропоновано зниження вікової межі відповідальності за насильницькі пенітенціарні злочини у зв'язку з високою суспільною небезпекою вказаних діянь, зниженням вікової межі за аналогічні злочини.

У підрозділі 2.3.2 «Суб'єктивна сторона вчинення насильницьких злочинів в установах виконання покарань» (с. 184–200 дисертації) автором встановлено, що насильницькі злочини в установах виконання покарань вчиняються тільки з умисною формою вини. Доведено, що важливе значення для кваліфікації насильницьких злочинів в установах виконання покарань має поділ умислу за ступенем визначеності на конкретизований (чіткий) і неконкретизований (невизначений). Доведено, що мотив і мета в насильницьких злочинах в установах виконання покарань, впливають на кваліфікацію в двох випадках: як обов'язкова ознака одного складу злочину дозволяють відмежувати його від іншого, в якому вказана ознака відсутня; мотив і мета відмежовують прості склади насильницьких злочинів від їх кваліфікованих і особливо кваліфікованих видів.

Розділ 3 «Кримінологічна характеристика насильства в установах виконання покарань України» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Стан і тенденції насильства в установах виконання покарань» (с. 206–225 дисертації) автором наголошено, що незважаючи на порівняно незначну частку насильницьких злочинів у структурі злочинності (8,9%), вони вирізняються підвищеною суспільною небезпечністю, оскільки пов'язані з тяжкими наслідками для потерпілих. Зроблено узагальнюючий висновок, що криміногенна ситуація ускладнюється тим, що коефіцієнт пенітенціарної злочинності (злочинності в УВП) значно нижче, ніж злочинності в цілому. Проведений кримінологічний аналіз стану злочинності в УВП України за останнє десятиліття (2010–2019 рр.) дав підстави розділити злочинність в УВП на три групи: до першої групи належать так звані

«класичні» пенітенціарні злочини: втеча з місця позбавлення волі або з-під варти; злісна непокора вимогам адміністрації УВП; дії, що дезорганізують роботу УВП. До другої групи віднесено злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. До третьої, не менш небезпечної порівняно з попередніми групами злочинів, належать насильницькі злочини, що вчиняються в УВП: умисні вбивства, замах на вбивство, умисні тяжкі тілесні ушкодження, хуліганство, погроза або насильство. Поряд із вищевказаними групами, виділено в окрему категорію крадіжки в УВП.

У підрозділі 3.2. «Детермінанти насильства в установах виконання покарань»(с. 225–258 дисертації)дисертант на підставівивчення матеріалів практичної діяльності, аналізі емпіричної бази дослідження, а також узгоджуючи наші судження з положеннями пенітенціарної кримінології, зроблено авторське узагальнення, що основними причинами високої концентрації насильства в УВП (особливо у виправних колоніях середнього та максимального рівнів безпеки) виступають: складний криміногенний склад осіб, які відбувають покарання в зазначених установах пенітенціарної системи України. Вірно встановлено, що теорія детермінації (причинності) в сучасній українській та зарубіжній кримінології вирізняється науково-практичним дуалізмом, зважаючи на такі обставини: з одного боку, нині наявні численні наукові розробки, які формують плюралізм поглядів на визначення понять «причини», «умови», «детермінанти» тощо, дотично або конкретних злочинів (їхніх груп), або злочинності загалом; з іншого боку, такий плюралізм створює велике «наукове нагромадження», зрозуміти яке практикам дуже складно, оскільки для них головне – знати, які недоліки в роботі (оперативно-службовій діяльності), які особливості того чи іншого мікросередовища, конкретних осіб можуть призвести до вчинення злочинів в установах виконання покарань. Не становить винятку в цьому відношенні і насильство в УВП, знання детермінантів якого здатне суттєво знизити його рівень у зазначених установах Міністерства юстиції України.

У підрозділі «3.3. Кримінологічна характеристика особи, яка вчиняє насильство в установах виконання покарань» (с. 258–270 дисертації) охарактеризовано особу яка вчиняє насильство в установах виконання покарань. Надано таку характеристику за наступними ознаками. За віком: а) до 30 років – 58,1%; б) 30–40 років – 37,2%; в) 40–50 років – 2,4%; г) вік не має значення – 2,3%. Доведено важливість у характеристиці соціально-демографічної ознаки, зокрема встановлено рівень освіти, за якою засуджені розподілилися таким чином: а) особи з неповною середньою освітою – 75,1%; б) із загальною середньою – 14,9%; в) із середньою спеціальною – 7,5%; г) із вищою освітою – 2,5%. Установлено, що переважна більшість насильницьких злочинів в УВП вчиняється засудженими чоловічої статі. Доведено, що насильницькі пенітенціарні злочинці у стратифікації засуджених – це особи негативної спрямованості; ті, що в ієрархії вище середини; неофіційні лідери.

У підрозділі 3.4. «Віктимологічна характеристика потерпілого від насильства в установах виконання покарань» (с. 270–297 дисертації) зазначено роль конкретної життєвої ситуації (конфліктної криміногенної) в системі детермінації пенітенціарного насильства, важливим постає питання про «роль» жертви злочину в цій системі. Так, якщо віктимність становить категорію статичну, то різні соціально-рольові й поведінкові аспекти жертви, видозміна цих моментів, впливають на процес перетворення особи на потенційного потерпілого – тобто зумовлюють процес віктимізації. Зазначено, що у будь-якому випадку, в механізмі насильства та в процесі його запобігання робота з потенційною жертвою є обов'язковим елементом діяльності уповноважених суб'єктів.

Розділ 4. «Теорія і практика запобігання насильству в установах виконання покарань України» складається із п'яти підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Загальносоціальні заходи запобігання насильству в установах виконання покарань» (с. 306–319 дисертації) сформульовано та обґрунтовано загальносоціальні заходи запобігання насильству в УВП, серед

них: обґрунтовано гіпотезу на доктринальному рівні, що вказані заходи запобігання насильству серед засуджених застосовуються персоналом УВП Міністерства юстиції України, виходячи з аналізу матеріалів кримінальних проваджень, вироку суду, а також з урахуванням соціально-демографічних, кримінально-правових та кримінально-виконавчих ознак засудженого. Наведено авторську дефініцію поняття «кримінологічне прогнозування насильства серед засуджених» як науково обґрунтоване короткочасне передбачення вчинення засудженими в УВП насильства, яке породжує і сприяє вчиненню засудженими нового злочину. Обґрунтовано, що правильно організоване на науково обґрунтованій основі кримінологічне планування запобігання насильству серед засуджених в УВП суттєво підвищить на практиці ефективність роботи самої установи, створить умови стабільності її діяльності та забезпечить своєчасно застосування до засуджених заходів щодо їх виправлення і ресоціалізації.

У підрозділі 4.2. «Спеціально-кримінологічні заходи запобігання насильству в установах виконання покарань» (с. 319–340 дисертації) зазначено, що процес спеціально-кримінологічного запобігання насильству в УВП суттєво залежить від стабільного функціонування всіх підрозділів названих установ, а також належного виконання персоналом УВП своїх службових обов'язків, уміння ефективно прогнозувати, своєчасно планувати запобіжні заходи запобігання насильства в зазначених місцях позбавлення волі. Доведено, що на відміну від загальносоціальних заходів запобігання насильству серед засуджених, спеціально-кримінологічні заходи мають пряму дію і вживаються відповідно до плану роботи УВП.

У підрозділі 4.3. «Індивідуально-профілактичні заходи запобігання насильству в установах виконання покарань» (с. 340–360 дисертації) обґрунтовано, що система індивідуально-профілактичних заходів запобігання насильству серед засуджених в УВП має характеризуватися: сучасною інноваційністю, понятійним апаратом проведення індивідуально-профілактичних заходів запобігання насильству серед засуджених в УВП;

знанням реального стану насильства серед засуджених в УВП; спеціалізацією підготовки та перепідготовки кадрів для кримінально-виконавчої системи, їх навчання умінням та навичкам проводити індивідуально-профілактичні заходи запобігання насильству серед засуджених в УВП; розподілом функцій щодо проведення індивідуально-профілактичних заходів запобігання насильству серед засуджених в УВП між підрозділами цих установ.

У підрозділі 4.4. «Зарубіжний досвід запобігання насильству в установах виконання покарань» (с. 360–385 дисертації) виокремлено чинники, що зумовлюють аналіз зарубіжного досвіду запобігання насильству в УВП, а саме: 1) визнання на рівні міжнародно-правових актів невід'ємного права кожної людини (у тому числі засудженого) на особисту безпеку та свободу від катування та інших проявів неправомірного насильства; 2) необхідність міжнародного співробітництва у сфері запобігання злочинам (у тому числі насильницьким); 3) наукова обґрунтованість використання порівняльного (компаративного) методу з метою виявлення найкращих і найбільш оптимальних зарубіжних підходів до процесу запобігання насильству в УВП. Проведений автором аналіз кримінологічної компаративної складової в межах предмета дослідження надав можливість звернути увагу на такі прояви насильства й відповідні підходи щодо його запобігання в пенітенціарних установах зарубіжних країн: 1) відмінний від вітчизняного рівень та резонансний характер насильства в пенітенціарних установах окремих зарубіжних країн (США, держави Латинської Америки); 2) трансформація підходів до виконання покарань унаслідок низки надзвичайних подій у пенітенціарних установах зарубіжних країн (зокрема створення пенітенціарних установ для неповнолітніх у Франції на початку ХХІ ст. та посилення охорони й нагляду в пенітенціарних установах США шляхом запровадження наприкінці ХХ ст. концепції суворої ізоляції («supermax»); 3) оригінальні методи роботи із засудженими, спрямовані на подолання в них агресивних настроїв, а отже й запобігання в такий спосіб пенітенціарному насильству (США, держави Латинської Америки,

Філіппіни); 4) радикальна боротьба з проявами рецидивної злочинності під час відбування покарань (США); 5) можливість продовження перебування засудженого в умовах ізоляції на строк, протягом якого він злісно ухилявся від виконання вимог режиму УВП, був визнаний злісним порушником установленого порядку відбування покарання (Англія).

У підрозділі 4.5. «Кримінологічне моделювання запобігання насильству в установах виконання покарань» (с. 385–398 дисертації) визначено, що предметом будь-якого кримінологічного дослідження, з точки зору моделювання, є певний фактор, а також проблема, для вирішення якої цей фактор досліджується, а в кінцевому вигляді система, яку використовують для розв'язання процедурних задач і розробки методів фіксації елементів та їх зв'язків, з елементами системи запобігання злочинності в УВП. У роботі визначено наступні фактори моделювання запобігання насильству УВП: причини, що породжують насильство в УВП; наслідки такого насильства та наслідки запобіжної діяльності; умови запобіжної діяльності, що мають системний характер; взаємозалежності, що існують між формами прояву насильства в УВП та методами і прийомами запобіжної діяльності.

Отже, вивчення дисертаційного дослідження дає можливість зробити висновок, що в роботі відповідно до мети і завдань дослідження надано ґрунтовний аналіз насильства в установах виконання покарань; розкрито в повному обсязі його кримінально-правову та кримінологічну характеристику; обґрунтовано та запропоновано нові теоретичні та прикладні положення, які розв'язують поставлену докторантом мету наукового дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану роботу, необхідно вказати на наявність у роботі певних дискусійних питань, недостатньо аргументованих положень, які варто усунути під час публічного захисту.

У підрозділі 1.1. *Стан розроблення проблеми дослідження насильства в установах виконання покарань автором* зазначено, що в умовах УВП насильство відрізняється своєрідністю кола складових його кримінально

карних діянь. Це пояснюється особливостями правового статусу засуджених, умовами відбування ними покарання, що передбачають ізоляцію та «закритість» відповідних установ, а також певними корупційними чинниками з боку персоналу УВП (с.40 дисертації). Проте, варто уточнити, які саме корупційні чинники діють та визначити механізм їх дій. У цьому блоці необхідно надати і кримінологічну характеристику посадових осіб установ, які саме і запроваджують ці корупційні чинники.

2. У підрозділі 1.3. *Поняття та зміст насильства в установах виконання покарань дисертантом* (с. 82 дисертації) дискусійним питанням є віднесення докторантом з урахуванням специфічних умов функціонування УВП, до насильницьких злочинів, зокрема, опір працівникові правоохоронного органу (ст. 342 КК України) та погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України). Враховуючи той факт, що Міністерство юстиції України як правонаступник Державної пенітенціарної служби України не відноситься до правоохоронного органу то ці два види злочинів не варто було б розглядати в дисертаційній роботі. З іншого боку, вивчення даних видів злочинів створює підґрунття для подальших наукових розвідок у даній сфері.

3. У змісті підрозділу 2.2.2 *«Об'єктивна сторона вчинення насильницьких злочинів в установах виконання покарань»* докторант на (с.147 дисертації та с. 15 автореферату) розглядаючи специфіку насильницьких пенітенціарних злочинів вірно зазначає, що у деяких випадках кримінально-кваліфікаційного значення набуває така ознака, як знаряддя злочину (застосування зброї або предметів, які можуть використовуватись як зброя). Необхідно чітко визначити такі випадки та їх охарактеризувати з кримінологічної точки зору. Підтримуючи таку позицію автора, вважаємо, що йому варто було б в даному розділі більш ґрунтовно розкрити її зміст у зв'язку з тим, що вчинення засудженим нового злочину із застосуванням чи використанням зброї в УВП вважається тяжким чи

особливо тяжким злочином. Більш того, такі злочини мають насильницьку складову.

4. На (с. 244–245 дисертації) дисертант висловлює судження, що необхідним елементом структури всіх перед кримінальних насильницьких ситуацій (у які розвинулися конфліктні криміногенні ситуації) є кримінальна субкультура, яку дисертант відносить до зовнішніх причин насильства в УВП. Поділяючи такий підхід дисертанта до кримінальної субкультури, ми вважаємо, що було б варто розкрити детально її зміст, як конкретного елемента структури та обґрунтувати свою наукову позицію.

5. Вивчений сегмент наукової роботи Михайлика О.Г. набув би більш практичного значення, якби автор дослідження запропонував адміністрації установи виконання покарань Міністерства юстиції України науково обґрунтований алгоритм дій персоналу УВП щодо запобігання насильства в установах виконання покарань, в основі якого мали бути закладені принципи законності, гуманності, справедливості та поваги до прав людини і громадянина. Можливо дисертант під час публічного захисту дану пропозицію спростує або усуне.

Інші виявлені в дисертації положення дискусійного характеру не несуть у собі великої науково-практичної значимості.

Висновок щодо докторської дисертації.

Дисертаційна робота Михайлика Олександра Григоровича «Насильство в установах виконання покарань: кримінально-правова та кримінологічна характеристика» є завершеною, кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто автором, містить висунуті ним раніше не захищені наукові положення та отримані нові науково обґрунтовані теоретичні результати в галузі кримінального та кримінально - виконавчого права і кримінології.

Дисертація повністю відповідає вимогам до докторських дисертацій, передбаченим пунктом 9, 10, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567,

основним вимогам до дисертацій та авторефератів дисертацій й іншим керівним документам Міністерства освіти і науки України, а сам автор – Михайлик Олександрович Григорович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

**завідувач кафедри
адміністративного і кримінального права
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара,
доктор юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України**

Т.В. Корнякова

16 березня 2020 р.

